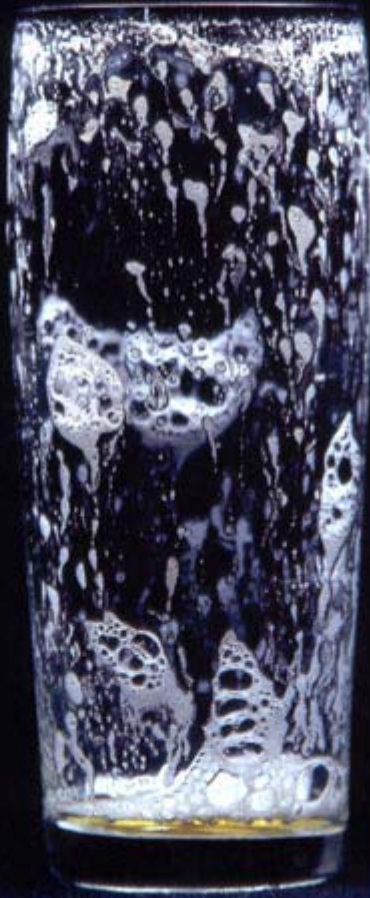

Anja Krabben | Toine Pieters | Stephen Snelders

Chemie van verslaving

Over genen, hersenstofjes en sociale zwakte

PRELUM UITGEVERS

Over de auteurs

Anja Krabben is freelance journalist en tekstschrijver. Toine Pieters en Stephen Snelders zijn beiden als wetenschappelijk onderzoeker verbonden aan de afdeling Metamedica van het VU Medisch Centrum. In eerdere publicaties toonde dit schrijverstrio de vaardigheid om met een journalistieke benadering – vanuit een wetenschappelijk perspectief – ingewikkelde onderwerpen voor een breed publiek toegankelijk te maken.

Prof. dr. Frans Meijman, hoogleraar medische publieksinformatie, tekent voor het resultaat.

Het gebruik van genotsmiddelen om te ontspannen, te vergeten, te durven en te dromen is een existentiële behoefte van mensen. Maar de verslavingsstatistieken in Nederland laten een sterke groei in de consumptie van deze middelen zien. De verslavingszorg kan de groei nauwelijks bijbenen en beleidsmakers struikelen over elkaar bij het lanceren van nieuwe plannen van aanpak.

Maar wat is het wezen van de verslaving? Waardoor wordt deze veroorzaakt? Waarom raakt de een wel verslaafd en de ander niet? Uit genetisch en neurobiologisch onderzoek blijkt steeds vaker dat bij de meeste vormen van verslaving sprake is van een chronische hersenziekte. *Chemie van verslaving* informeert op een toegankelijke en uitdagende manier over de rol van chemische stoffen en genen bij de totstandkoming van verslaving. Ook wordt stilgestaan bij de rol van aanleg en omgevingsfactoren.

In *Chemie van verslaving* vertellen wetenschappers en artsen over de nieuwste inzichten in de wetenschap en de behandeling. Maar ook over de manier waarop deze inzichten zijn doorgedrongen tot de verslavingszorg en wat ze betekenen voor het leven en het zelfbeeld van verslaafden. Ook (ex-)verslaafden komen uitgebreid aan het woord.

Dit intrigerende en spraakmakende boek verdient brede aandacht. Niet alleen van alle professionals die met verslavingszorg te maken hebben. Maar ook van familie en vrienden van (ex-)verslaafden en van politici en beleidsmakers.

P
Prelum
uitgevers

Uitgave: Prelum Uitgevers BV, Houten
Bureauredactie: Reactie Redactie bureau, Utrecht
Ontwerp omslag en binnenwerk: BEELDVORM, Pijnacker
Druk- en bindwerk: Drukkerij Wilco, Amersfoort
Fotografie: Rogier Fokke, Amsterdam

ISBN: 978 90 8562 044 0

NUR 870

WWW.CHEMIEVANVERSLAVING.NL

Prelum Uitgevers
Pelmolen 13
3994 XX Houten
WWW.PRELUM.NL

© 2008 Prelum Uitgevers BV, Houten

Inhoud

Voorwoord	1
Inleiding	5
HOOFDSTUK 1	9
Chemie van verslaving: een reis door de tijd	
<i>Verslaving is "een heel breed begrip"</i>	18
HOOFDSTUK 2	21
Het is een ziekte ... een hersenziekte ... een chronische hersenziekte	
<i>"Als kind vond ik rumbonen al erg lekker"</i>	40
HOOFDSTUK 3	45
'Ken je familie'	
<i>"Eerst een junk, nu een gebruiker"</i>	71
HOOFDSTUK 4	73
Loser, zieke of vrijwillig gebruiker?	
<i>"Het is nog niet makkelijk hulp te krijgen"</i>	94
HOOFDSTUK 5	97
Vele wegen leiden naar soberheid	
<i>"Verslaving is een probleem van de hele maatschappij"</i>	120
KLEUERENKATERN	
"Alcohol, pillen, eten, allemaal om te verdoven"	123
"Ik ben geworden zoals mijn vader en moeder"	139
HOOFDSTUK 6	155
Een toekomst van screenen, testen, verbieden, betuttelen?	
HOOFDSTUK 7	181
Epiloog - over arrangementen tussen zelfcontrole en collectieve dwang	
<i>Van een "kortdurende masturbatie" (coke) tot een "warme deken die over je heen valt" (heroïne)</i>	197

Chemie van verslaving

De werking van	201
Websites en adressen	217
Bibliografie	227
Woordenlijst	229
Lijst van geïnterviewden	235
Noten	237
Over de auteurs	241
Register	243

Voorwoord

Het gebruik van alcoholische dranken in Nederland blijft stijgen. Wijntje, biertje, proseccootje: we drinken steeds meer, steeds vaker en steeds jonger. In vijftig jaar tijd zijn we in Europa opgeklimmen van hekkensluis naar de kopgroep van alcohol consumerende landen. Ook op het gebied van xtc-, cannabis- en cokegebruik doen we niet onder voor onze buurlanden. De indrukwekkende consumptie van genotmiddelen zien we terug in de verslavingsstatistieken. De verslavingszorg kan de groei nauwelijks bijbenen. Beleidsmakers proberen het tij te keren met het opzetten van poliklinieken voor aan alcohol en drugs verslaafde schooljeugd en de bouw van vijfsterren afkickhotels. Maar waar houden gezellig drinken, roken en snuiven op en begint het problematische traject van hardnekkig en onaangepast gebruik? En waarom slaagt Hans erin om het gebruik van alcohol of speed binnen de perken te houden en raakt zijn broer Wim verslaafd, terwijl hun moeder afhankelijk is van slaaptabletten en vader als alcoholist betiteld kan worden? En wat maakt het voor Wim toch zo lastig om van de drank of de pillen af te blijven, ondanks herhaalde bezoeken aan verslavingsklinieken?

Verslaving is lange tijd gezien als een vorm van aangeleerd gedrag met een hoofdrol voor omgevingsfactoren. Omdat men dacht dat aangeleerd gedrag ook weer afgeleerd kon worden, is de behandeling daarop afgestemd. Maar uit genetisch en neurobiologisch onderzoek komen steeds meer aanwijzingen dat bij alcoholisme en andere vormen van verslaving sprake is van een chronische hersenziekte met afwisselend herstel en terugval. Tevens lijkt er aanleg in het spel: sommige mensen zijn gevoeliger voor het ontwikkelen van een verslaving dan anderen. Volgens neurowetenschappers gaat het bij verslaving om de verstoring van de regeling in de hersenen: een subtiel netwerk van biochemische sturing en remming is verkeerd 'afgesteld'. Dit netwerk is een informatieverwerkend proces met een ijzersterk geheugen. Verslaving hoeft daarbij niet - zoals wel lang gedacht is - noodzakelijkerwijs specifiek voor een bepaald middel te zijn. Maar eenmaal vastgelegd is verslaving moeilijk uit het geheugen te wissen. De volkswijsheid 'eenmaal verslaafd altijd verslaafd' lijkt ondersteund te worden door de 'nieuwe' wetenschappelijke inzichten. Kortom: het is een tijd van biologische verklaringen en medische oplossingen.

Maar hoe nieuw is deze biologisering en medicalisering van verslaving nu eigenlijk? En wat kunnen verslaafden en hulpverleners met al deze kennis? Betekent het herkennen en erkennen van verslaving als een hersenziekte dat omgevingsfactoren er niet meer toe doen, dat psychosociale vormen van verslavingszorg hebben afgedaan, dat alle verslavingen op dezelfde manier behandeld kunnen worden en de stigmatisering van wilsonbekwame verslaafden tot het verleden zou gaan behoren?

Chemie van verslaving wil op een toegankelijke en prikkelende wijze informeren over de snelle ontwikkelingen op het gebied van verslavingsstoffen en genen. Het draait om de mogelijke gevolgen voor hoe wij verslaving beleven en bestrijden. Wij laten zien dat op geleide van het motto 'nieuwe Omo wast witter' iedere generatie op haar eigen wijze omgaat met middelen

Chemie van verslaving

en verslaving. Ook nu lijkt sprake van een wisseling van de wacht in het laboratorium van de samenleving: van genuanceerde verklaringen en 'zachte' aanpak naar een één-rechts-twee-averechts-benadering, van een overwegend psychosociale invalshoek naar een biologische en medische optiek. Het is daarom spannend om uit eerste hand van wetenschappers, artsen en andere hulpverleners, verslaafden en ex-verslaafden, en niet in de laatste plaats beleidmakers en politici te horen wat zij weten van en denken te doen met het recente concept van verslaving als een chronische hersenziekte.

Bij het schrijven van dit boek hebben we net als in voorgaande boeken gekozen voor dezelfde benadering, gericht op een zorgvuldige afstemming van een journalistieke en wetenschappelijke aanpak. Wat de deskundigen in dit boek denken, geloven en hopen, valt op basis van de methode van hoor en wederhoor te controleren. De contrasten tussen de uiteenlopende bevindingen en gedachten beogen een afgewogen oordeelsvorming te bevorderen. Bovendien worden de uitspraken in een breder en wetenschappelijk onderbouwd perspectief geplaatst met behulp van zogenoemde 'kenniskaders' die gebaseerd zijn op systematisch onderzoek van de wetenschappelijke literatuur.

Het initiatief voor dit boek is binnen de afdeling Metamedica van het VU medisch centrum genomen door prof. dr. Toine Pieters, dr. Stephen Snelders en mijzelf. Wij beschouwen het als een uitdaging om voor een breed publiek toegankelijk te maken hoe in verleden en heden de communicerende vaten van wetenschap én samenleving de alledaagse omgang met ziekte, gezondheid en gedrag beïnvloeden. Het VUmc, de VU Vereniging en het NWO/NGI-programma de Maatschappelijke Component van het Genomics-onderzoek en de Van Coeverden Adriani Stichting hebben ons financieel en logistiek de gelegenheid geboden om het spannende onderwerp 'Verslaving en de biologische belofte' onder het maatschappelijke vergrootglas te leggen.

Onze vruchtbare en inspirerende samenwerking met journalist Anja Krabben voor het boek *Kanker ... als het in degenen zit* (2007) is voortgezet om de kennis en ervaringen van verslaafden, onderzoekers, behandelaars, voorlichters en beleidmakers op een onderzoeksjournalistieke wijze vast te leggen. Richtinggevend was de vraag hoe deze betrokkenen in de alledaagse praktijk nu eigenlijk omgaan met de kennis, toepassingen en beloften op het gebied van verslaving, genen en hersenstofjes. Anja Krabben is er wederom in geslaagd om een wonderlijke waaier van berichten uit het laboratorium van wetenschap en samenleving te modeleren tot een samenhangend' boeiend en soms aangrijpend 'tableau vivant'. Het wetenschappelijke begin- en eindsalvo is verzorgd door Toine Pieters en Stephen Snelders. Susanne Vijverberg, MSc heeft als onderzoeksassistente een belangrijk aandeel gehad bij het verzamelen en controleren van wetenschappelijke en praktische achtergrondinformatie en cijfermateriaal. De indringende fotoportretten uit het leven van Helen en Peter, die beiden langdurig met een verslaving te maken hebben gehad, zijn van de creatieve hand van fotograaf Rogier Fokke.

Voorwoord

Dank gaat uit naar alle geïnterviewden die vermeld staan in de inleiding en naar Prelum Uitgevers in de persoon van Charles Dumas. Zij allen hebben dit boek mogelijk gemaakt.
Prof. dr. Frans J. Meijman, arts
hoogleraar Medische publieksinformatie
Afdeling Metamedica, VU medisch centrum